

УДК 376-053.4-056.263 : 796.41.012.35

О. І. Соколенко

ЗНАЧЕННЯ Й МІСЦЕ РИТМІЧНОЇ ГІМНАСТИКИ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ

За даними зарубіжної та вітчизняної літератури за останні роки суттєво збільшується кількість дітей, які мають різні порушення в розвитку. Близько двох мільйонів дітей, які мешкають в Україні за показниками стану здоров'я, належать до категорії дітей з обмеженими можливостями. При цьому серед аномальних дітей значну категорію складають діти з різними вадами слуху.

Повноцінний розвиток дітей, які мають порушення слуху, неможливий без фізичного виховання, що забезпечує не тільки необхідний рівень фізичного розвитку, а й корекцію відхилень різних сфер діяльності такої дитини.

Методи проведення занять з фізичної культури, що традиційно склалися в системі дошкільного виховання з дітьми, які мають порушення слуху, не сприяють їхньому ефективному фізичному розвитку. У зв'язку з цим пошук нових організаційно-методичних підходів до фізичного виховання саме таких дітей є актуальним.

Принципове значення для нашого дослідження мають наукові праці з дитячої психології та дошкільної педагогіки Л. Божовича, В. Мухіна, Р. Немова, С. Рубінштейна та ін.; впливу фізичних вправ на формування опорно-рухового апарату Ю. Курпана, І. Ловейко, Л. Михайдарова та ін.; про сучасні підходи до фізкультурно-оздоровчої діяльності в дошкільних установах Е. Вавілова, Д. Хухлаєва, й ін.; застосування ритмічної гімнастики в системі засобів фізичного виховання дошкільників Г. Боброва, Т. Ротерс, Д. Сивакова, й ін.

Система засобів, що використовуються для корекції й компенсації фізичних вад, повинна впливати на дитину з рixних сторін. Саме ритмічна гімнастика повною мірою відповідає цим вимогам. Являючись складовою частиною фізичного виховання дітей з порушенням слуху, ритмічна гімнастика має величезне значення не тільки для естетичного виховання. Вона позитивно впливає на організм, корекцію рухових порушень, а також зменшує недоліки загального фізичного розвитку дітей дошкільного віку з порушенням слуху. Але, на сьогодні використання засобів ритмічної гімнастики з метою корекційно-педагогічної роботи з дітьми дошкільного віку з порушенням слуху не знайшло повного відображення в теорії і практиці адаптивного фізичного виховання. Тому, мета нашого дослідження – виявити значення й місце ритмічної гімнастики в процесі виховання дітей дошкільного віку, які мають порушення слуху.

Аналізуючи науково-методичну літературу було виявлено, що саме ритмічна гімнастика є одним із різновидів оздоровчо-розвиваючого напрямку в гімнастиці. За своїм змістом і засобам, що використовуються, ритмічна гімнастика це своєрідний синтез гімнастики і йоги, класичного балету й аеробіки, народного танцю й диско.

Велика розмаїтість рухів, що виконуються в різних площинах простору, сприяє вдосконаленню рухової пам'яті й координаційних здібностей дитини. Відмінні ознаки ритмічної гімнастики полягають в танцювальній манері виконання вправи. Вона сприяє швидкому переходу організму від стану сну до активної дії, налаштовує центральну нервову систему на робочий ритм.

Свобода, природність, відсутність будь-якої напруги – ось що має бути характерно при виконанні дітьми музично-ритмічних рухів. Це складне завдання, але його цілком можна здійснити, якщо у своїй роботі з дітьми педагог буде враховувати наступні принципи: комплексне вирішення основних принципів фізичного виховання – систематичності, поступовості, послідовності, повторюваності.

На шостому році життя дитина фізично міцніє, стає більш рухомою, успішно оволодіває основними рухами, у неї добра координація рухів під час ходьби, бігу, стрибків. Удосконалюються процеси вищої нервової діяльності: розвивається здатність аналізувати, узагальнювати, робити найпростіші висновки, поліпшується довільна пам'ять. Л. Шапкова наголошує на те, що діти 5–6 років здатні осмислити вказівки педагога й, спираючись на наявний досвід, без показу виконати деякі музично-ритмічні завдання [1]. Ритмічні вправи допомагають дитині навчитися володіти своїм тілом, координувати рухи.

Р. Бабенкова вважає, що для нормального фізичного і психічного розвитку глухій дитині необхідна рухова активність. Розвиток основних рухів дуже важливе для дітей з порушеннями слуху. Він здійснюється як на заняттях, так і в самостійному повсякденному житті. Основними формами фізичного виховання в дошкільних установах для дітей з порушеннями слуху є заняття з фізичної культури, заняття ритмічною гімнастикою, рухливі ігри [2].

Ритмічні вправи допомагають дитині навчитися володіти своїм тілом, координувати рухи.

Треба відзначити, що головним завданням фізичного виховання дітей є зміцнення організму, розвиток і вдосконалення рухів. Виконання фізичних вправ під музику є найбільш ефективною формою створення у дітей правильного розуміння характеру рухів. Для дошкільного віку вправи, виконані з музичним супроводом, є основними, базовими при оволодінні руховою культурою, оскільки вони сприяють формуванню правильної постави, красивої ходи, розвитку ритмічності й музикальності, координації рухів.

Усі рухи ритмічної гімнастики умовно можна класифікувати таким чином: вправи для рук і плечового поясу; вправи для м'язів шиї та

тулубу; вправи для ніг і м'язів усього тіла.

З урахуванням цього в зміст занять ритмічною гімнастикою для дошкільнят слід включати знайомі їм вправи: біг, стрибки, різні види ходьби; ритмічні рухи в поєднанні з напів-приседами, приставними кроками, виразними рухами рук. Невеликі хвилеподібні рухи тулубом доповнюють вправи, перетворюючи їх на своєрідний спортивний танець. Загально-розвиваючі вправи в ритмічній гімнастиці виконуються з різних вихідних положень: стоячи, сидячи на підлозі, лежачи на животі, спині, боці, із різних змішаних упорів.

За дослідженнями Е. Медведєвої, діти навіть у ранньому віці прагнуть ритмічно рухатися під музику. Це пов'язано з природною потребою дітей у русі. Будь-які рухи поєднані з музикою та елементами ігри, малюки виконують невимушено. Ритмічна гімнастика викликає у дітей радісні почуття, сприяє естетичному вихованню. Автор стверджує, що ритмічною гімнастикою можуть займатися навіть діти 3–4 років, а діти 5–6 років здатні чітко, красиво, природно, якісно виконувати вправи, змінюючи характер рухів у відповідності з темпом і ритмом музики [4].

Зміст ритмічної гімнастики складають загально-розвиваючі вправи, тому допустимо її проведення з дітьми дошкільного віку. Проте слід пам'ятати про вікові особливості дітей, руховий режим, швидкої стомлюваності від виконання однакових вправ.

У роботі з дітьми дошкільного віку ритмічна гімнастика проводиться в різних варіантах:

1. У формі фізичних занять оздоровчо-тренуючого характеру (комплекс ритмічної гімнастики пропонується дітям старшого дошкільного віку, проводиться 20–25 хвилин).

2. У вигляді «ритмічних блоків», що використовуються як частина фізкультурних занять (цей варіант можливий у середньому і старшому дошкільному віці, триває 10–30 хвилин).

3. При проведенні ранкової гігієнічної гімнастики, що посилює її оздоровчий і емоційний ефект.

4. У показових виступах дітей на спортивних святах.

У процесі адаптивного фізичного виховання дошкільників з порушеннями слуху необхідно враховувати відхилення у розвитку їх моторики, що мають індивідуальний характер. Особливо страждають через втрату слуху координаційні здібності: швидкість реакції, точність, темп, ритм, диференціювання часу і простору. На думку С. Євсєєва й Л. Шапкової, основним компонентом у вихованні дітей молодшого шкільного віку зі слуховою депривацією є визначення величини, спрямованості, характеру і дозування фізичних навантажень у залежності від розвитку рухових здібностей [4; 1].

Треба зазначити, що на протязі навчання у дошкільних закладах, у дітей з порушеннями слуху відбувається значний розвиток мови, як усної, так і письмової: збагачується словниковий запас, ускладнюються граматичні конструкції форм і засобів висловлювання. Однак

зберігаються труднощі в оволодінні системою словесно-логічного узагальнення, словами, що мають відносне, переносне й абстрактне значення, граматичними конструкціями, що виражають різні види логічних відносин і залежностей. Ці труднощі обумовлені вторинним недорозвитком понятійного мислення й недостатньою увагою, що приділяється його формуванню під час навчання. У таких дітей значно відстає в розвитку активна, ініціативна мова в порівнянні зі здоровими дітьми.

Самостійна мова дітей з порушеннями слуху виявляється помітно бідніше за змістом, простіше за способами висловлювання, ніж репродуктивна або та, що здійснюється за допомогою дорослих [5].

Вплив первинного й вторинного дефектів чітко виявляється в особливостях сприйняття дітей з порушенням слуху. Завдяки дослідженням А. Гозової, присвяченим проблемі взаємодії аналізаторів при сприйнятті навколишньої дійсності, було встановлено, що порушення одного аналізатора, такого важливого, як слуховий, негативно позначається на діяльності аналізаторів що збереглися. Порушення слуху знижує повноту зорового сприйняття, ускладнює розвиток кінестетичної чутливості, й особливо, кінестезії мовних органів [6].

При зоровому сприйнятті діти з порушенням слуху звертають більшу увагу на ознаки предметів, що чітко виділяються, яскраві, контрастні, й не можуть виокремлювати суттєві ознаки предметів, особливо якщо вони малопомітні. Невміння швидко виділити головні розпізнавальні ознаки предмету призводить до уповільнення швидкості зорового сприйняття. Ще більші труднощі в пізнанні предмету за контуром спостерігаються у таких дітей при сприйнятті дотиком. Е. Черник підкреслює, що протягом дошкільного віку зорове і дотикове сприйняття у глухих дітей значно розвивається, при цьому відбувається зближення ліній розвитку сприйняття в нормі й при порушенні слуху [7].

Певна своєрідність у дітей з порушенням слуху виявляється у розвитку образної пам'яті. У таких дітей з великими труднощами відображаються своєрідні образи предметів. Вони схильні або спрощувати зовнішню структуру предмета, що сприймається, або надмірно підкреслювати його відмінні риси. Аналогічні зміни образів предметів спостерігаються й при кінестетичному їх сприйнятті. В образній пам'яті дітей з порушенням слуху знаходять прояви також загальні закономірності процесів запам'ятовування й відтворення, що пов'язані з уміннями осмислювати і вербалізувати матеріал при його сприйнятті, використовувати прийоми запам'ятовування, що допоможуть потім відтворювати цей матеріал. Але вони рідше, ніж ті діти, хто має слух, користуються словесними характеристиками предметів із метою їх запам'ятовування. Ці діти вдаються ще й до інших засобів кодування, використовуючи природні жести й умовні жестові позначення.

Обсяг короткочасної пам'яті дошкільників з порушенням слуху

на слова помітно поступається відповідним показникам у здорових однолітків. При запам'ятовуванні вони в значно меншій мірі користуються прийомом угруповання слів за їх значенням чи за будь-яким іншим принципом. Це знижує обсяг і міцність запам'ятовування слів. Дошкільнята з порушенням слуху погано вміють користуватися прийомами опосередкованого запам'ятовування й відтворення.

Разом із тим дошкільнята з порушенням слуху помітно краще запам'ятовують жести, ніж слова. У них жести при запам'ятовуванні групуються, систематизуються за значенням. Висока продуктивність запам'ятовування такими дітьми жестів свідчить про великі можливості їхньої пам'яті.

На заняттях з фізичного виховання дітей з порушеннями слуху необхідно широко проводити роботу з корекції, що спрямована на усунення недоліків у руховому розвитку дітей і на формування словесної мови дітей. Для правильної постави необхідно виконувати вправи з положення лежачи на животі й на гімнастичній стінці. Завдання на розвиток рівноваги характеризуються зменшенням площі опори. Дитина, наприклад, повинна пройти по лавці, дошці, похилій дошці, доріжки з канатів та ін.

Ритмічна гімнастика поєднує в собі також компоненти, що краще відповідають й іншим особливостям дитячого віку. Потреба дітей у руховій активності найповніше реалізується в грі, особливо у дошкільньому віці.

Таким чином, під впливом ритмічної гімнастики у дітей розвивається увага, вони вчаться зосереджуватися в кожен момент часу на те, що їм викладається, роблять зазвичай це легко і весело, без великої напруги. У вправах досягається чітка визначеність, їх не можна «змазати», зробити поспішно. Діти стають спритними, витонченими, удосконалюється їхня координація й вільні рухи, вони красиво сидять, їхня хода стає легкою й граціозною.

Висновки. Ритмічна гімнастика надає природну впевненість і невимушеність, значною мірою обумовлену свідомістю влади над рухами свого тіла в просторі. Головний же результат занять дітей з порушенням слуху ритмічною гімнастикою – виховання суворої внутрішньої дисципліни, причому це досягається не інтенсивною виснажливою роботою, а радісною для дитини діяльністю, що відповідає природним нахилам її до ритму, руху, краси. Ритмічна гімнастика сприяє не тільки фізичному розвитку дітей, а й істотно впливає на психічний розвиток.

Подальшого розгляду потребує вивчення проблеми впливу ритмічної гімнастики на дітей з порушенням зору.

Список використаної літератури

1. Шапкова Л. В. Средства адаптивной физической культуры : Методические рекомендации по физкультурно-оздоровительным и

развивающим занятиям детей с отклонениями в интеллектуальном развитии / Под ред. С. П. Евсеева. – М. : Советский спорт, 2001. – 356 с. **2. Бабенкова Р. Д.** Занятия по развитию движений у детей с нарушением слуха в дошкольных учреждениях / Р. Д. Бабенкова, Г. В. Трофимова // Методические рекомендации. – М., 1973. – 32 с. **3. Медведева Е. А.** Музыкальное воспитание детей с проблемами в развитии и коррекционная ритмика / Е. А. Медведева. – М., 2002. – 128 с. **4. Теория и организация адаптивной физической культуры: Учебник Т. 1 / Под общ ред. С. П. Евсеева. – М.: Советский спорт, 2002. – 276 с.** **5. Кузьмичева Е. П.** Методика развития слухового восприятия глухих учащихся: 1 – 12 классы: пособ. для учителя / Е. П. Кузьмичева. – Москва, Просвещение, 1991. – 160 с. **6. Гозова А. П.** Овладение глухими учащимися младших классов относительным понятиями / А. П. Гозова // Спец. школа. – 1968. – № 2. – С. 95–101. **7. Черник Е. С.** Физическая культура во вспомогательной школе : Учеб. пособ. / Е. С. Черник. – М., 1997. – 212 с.

Соколенко О. І. Значення й місце ритмічної гімнастики у процесі виховання дітей дошкільного віку з порушенням слуху

У статті розглядається значення й місце ритмічної гімнастики у процесі виховання дітей з порушенням слуху. Як складова фізичного виховання дітей з порушенням слуху, ритмічна гімнастика має величезне значення для: естетичного виховання, корекції рухових порушень, а також зменшує недоліки загального фізичного розвитку дітей дошкільного віку з порушенням слуху.

Ключові слова: ритмічна гімнастика, діти дошкільного віку з порушенням зору.

Соколенко Е. И. Значение и место ритмической гимнастики в процессе воспитания детей с нарушением слуха

В статье рассматривается значение и место ритмической гимнастики в процессе воспитания детей с нарушением слуха. Как составляющая физического воспитания детей с нарушением слуха, ритмическая гимнастика имеет огромное значение для эстетического воспитания, коррекции двигательных нарушений, а так же уменьшает недостатки общего физического развития детей дошкольного возраста с нарушением слуха.

Ключевые слова: ритмическая гимнастика, дети дошкольного возраста с нарушением слуха.

Sokolenko O. I. Importance and Place of Rhythmic Gymnastics in the Upbringing of Hearing-Impaired Children

The article discusses the importance and place of rhythmic gymnastics in the upbringing of children with hearing impairment. As a part of physical training of children with hearing impairment, rhythmic gymnastics is essential

for the aesthetic education, correction of movement disorders, as well as it reduces the disadvantages of general physical development of preschool children with hearing impairment. Pre-school children with hearing impairment remember gestures much better than words. At this age the demand to move is better realized through play than any other activity. Rhythmic gymnastics gives natural confidence and ease, largely due to the consciousness of power over the body movements in space. The main result of rhythmic gymnastics is training of strict internal discipline, and what is more, this goal is achieved not by means of intensive tedious work, but by joyful activity of a child, corresponding to the natural inclinations of its rhythm, movement, beauty. Rhythmic gymnastics does not promote only physical development of children, but also has a significant effect on their mental development.

Key words: rhythmic gymnastics, pre-school children with hearing impairment.

Стаття надійшла до редакції 4.02.2013

Прийнято до друку 29.03.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ротерс Т. Т.